

Seitlová, Eva

[Matzenauer, Antonín. Beiträge zur Kunde der altpreußischen Sprache]

Linguistica Brunensia. 2011, vol. 59, iss. 1-2, pp. 340-342

ISBN 978-80-210-5507-0

ISSN 1803-7410 (print); ISSN 2336-4440 (online)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/115157>

Access Date: 21. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

- Milizia, Paolo. 2002/2008. *Le lingue indoeuropee*. 3a ristampa. Roma: Carocci editore.
- Ndiaye, Émilia. 2009. *De l'indo-européen au latin et au grec*. Bruxelles: Éditions Safran.
- Ralph, Bo. 1972. *Introduktion i historisk språkvetenskap*. Stockholm: Almqvist & Wiksell.
- Savčenko, A. N. 1974. *Sravnitel'naja grammatika indoeuropejskich jazykov*. Moskva: Vysšaja škola.
- Schindler, Hans Jochem. 1972. *Das Wurzelnomen im Arischen und Griechischen*. Phil. Diss. Würzburg.
- Sgall, Petr. 19823. *Základní příručka indoeuropeistiky*. *Slovo a slovesnost* 44.243–251.
- Simenschy, Theofil – Ivănescu, Gheorge. 1981. *Gramatica Comparată a limbilor Indoeuropene*. București: Editura Didactică și Pedagogică.
- Stempel, Reinhard. 2004. Rezension von Tichy 2000. *Zeitschrift für celtische Philologie* 54.295–298.
- Strunk, Klaus. 1976. *Generative Versuche zu einigen Problemen in der historischen Grammatik indogermanischer Sprachen*. Innsbruck: Institut für Sprachwissenschaft der Universität Innsbruck.
- Szemerényi, Oswald. 1970. *Einführung in die vergleichende Sprachwissenschaft*. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft.
- Szemerényi, Oswald. 1978/1987. *Introducción a la lingüística comparativa*. Versión española de Adelino Álvarez. Madrid: Editorial Gredos 1978; reimpresión 1987.
- Szemerényi, Oswald. 1982. *Richtungen der modernen Sprachwissenschaft. II: Die fünfziger Jahre (1950–1960)*. Heidelberg: Carl Winter Universitätsverlag.
- Szemerényi, Oswald. 1990. *Einführung in die vergleichende Sprachwissenschaft*. 4., durchgesehene Auflage. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft.
- Tichy, Eva. 2000. *Indogermanistisches Grundwissen für Studierende sprachwissenschaftlicher Disziplinen*. Bremen: Hempen Verlag.
- Tichy, Eva. 2004. *Indogermanistisches Grundwissen für Studierende sprachwissenschaftlicher Disziplinen*. 2., verbesserte Auflage. Bremen: Hempen Verlag.
- Tichy, Eva. 2006. *A Survey of Proto-Indo-European*. Translated by James E. Cathey. Bremen: Hempen Verlag.
- Tichy, Eva. 2009. *Indogermanistisches Grundwissen für Studierende sprachwissenschaftlicher Disziplinen*. 3., vollständig überarbeitete Auflage. Bremen: Hempen Verlag.
- Vykypěl, Bohumil. 2007. Adolf Erhart (31. Mai – 11. August 2003). *Linguistica online*. Published: March 20th, 2007. www.phil.muni.cz/linguistica/art/vykypel/vyk-002.pdf.
- Vykypěl, Bohumil. 2008. *Život a dílo Adolfa Erharta. Kapitola z dějin české vědy*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.
- Witzel, Michael. 1997. Karl Hoffmann (1915–1996). *Indo-Iranian Journal* 40.245–253.
- Wiese, Harald. 2007. *Eine Zeitreise zu den Ursprüngen unserer Sprache. Wie die Indogermanistik unsere Wörter erklärt*. Berlin: Logos Verlag.
- Windisch, Rudolf. 1982 [1983]. Rezension von Simenschy–Ivănescu 1981. *Kratylos* 27.180–181.
- Zgusta, Ladislav. 1984 [1985]. Rezension von Erhart 1982. *Kratylos* 29.158–160.

Bela Brogyanyi

Anton Matzenauer: Beiträge zur Kunde der altpreußischen Sprache. Ed.: E. Havlová. Praha: Nakladatelství Lidové noviny 2009. ISBN 978-80-7422-066-7

Sedm let po nálezu rukopisů českého vědce na poli slovanské a baltské jazykovědy Antonína Matzenauera (1823–1893) vydala pracovnice Etymologického oddělení UJČ AV ČR Eva Havlová (†2010) rukopis jeho staropruského etymologického slovníku s názvem *Beiträge zur Kunde der*

altpreußischen Sprache. Anton Matzenauer je autorem etymologických prací, jako jsou *Cizí slova ve slovanských řečech* (1870), či nevydaného *Lexicon comparativum linguarum Slavicarum*, souboru hesel pro etymologický slovník, jež doplňoval až do své smrti. V roce 1880 se však rozhodl některá hesla publikovat v Listech filologických, v nichž vycházely pod názvem *Příspěvky ke slovanskému jazykozpytu* až do roku 1893.

Matzenauer, který vystudoval práva a byl předurčen juristické kariéře, se jazykovědou zabýval už za svých studií. Vyučoval český jazyk a literaturu na Moravské akademii i na německé vyšší reálce. Vědecky pracoval pouze pro svou vlastní potřebu bádát a nebylo pro něj nutné své práce publikovat. Ke zveřejňování jeho děl docházelo v zásadě jen na základě nějakých vnějších popudů. Například dílo *Cizí slova ve slovanských řečech* (1870) začalo vznikat původně pouze jako recenze na Miklošičovu knihu o přejatých slovech ve slovanských jazycích (1867). Bohužel však většina jeho děl zůstala pouze v rukopisech.

Nyní se ke čtenářům dostává staropruský etymologický slovník. Tato kniha v sobě samozřejmě obsahuje samotnou edici německy psaného Matzenauerova rukopisu, jehož začátek (písmena A-K) byl už téměř připraven k tisku. Zejména však střední část abecedy byla ještě ve stádiu úprav, proto také editorka občas musela v textu ponechat více variant. Samotný text začíná vlastní autorovou předmlouvou (str. 15–16), v níž vysvětluje vznik této práce. Hlavním popudem bylo především vydání Nesselmannova staropruského thesauru, *Thesaurus linguae Prusicae* (1873), proti kterému se vědecky vymezoval. Sám Matzenauer uvádí, že jak Nesselmannův thesaurus, tak také Elbinský vokabulář, starý německo-pruský slovník (asi 800 hesel) z přelomu 14. a 15. století, kterážto díla mu byla známa, nejsou vhodně uspořádány. Požadoval zejména větší přehlednost. Zmiňuje se také o chybách a nejasnostech obsažených v thesauru a snaží se doložit, jak k nim nejspíše došlo. Sám se tyto nejasnosti snaží napravit na základě srovnání s litevštinou a slovanskými jazyky, případně s jazyky jinými.

Po předmluvě následuje slovníková část (str. 17–150), v níž jsou abecedně řazena staropruská slova. K jednotlivým slovům je podán vyčerpávající etymologický výklad, navíc podává i překlad do němčiny, dále uvádí předpokládanou výchozí podobu slova, kterou dává do kontextu dalších baltských jazyků a jazyků slovanských. Jak však ve své předmluvě popisuje i sama editorka, Matzenauer snad až příliš uváděl jednotlivá staropruská slova do kontextu slovanských jazyků, jejichž výčet byl téměř vyčerpávající, místo aby se více věnoval příbuzným slovům z jiných jazyků, zvláště těch baltských.

Samotná kniha, připravená editorkou, kromě výše popisované stěžejní části obsahuje také meailonek autora a předmluvu editorky, v níž se popisují problémy spjaté s vlastním nálezem rukopisů a s českou editací německého textu. V praxi to znamená, že zatímco text je v němčině, zkratky jsou v češtině. Poslední důležitou částí je rejstřík slov, který ulehčuje orientaci ve slovníku. Slova jsou řazena abecedně, avšak hierarchicky vyšší je řazení podle jednotlivých jazyků. Jako první je uveden soupis všech staropruských slov uvedených ve slovníku, následují seznamy slov z jiných jazyků, u kterých je rovnou uveden i překlad do staré pruštiny. Tyto seznamy se týkají jazyka litevského a lotyšského, tedy baltských jazyků, dále staroslověnštiny a slovanských jazyků vůbec, zastoupeny jsou i další jazyky indoevropské rodiny, zejména jazyky germánské, románské a další.

Závěrem je nutné říci, že vydání Matzenauerova slovníku spíše uceluje soubor prací na poli pruského jazyka a je zajisté cenným a zajímavým příspěvkem pro skutečné zájemce o problematiku, není však a ani nemůže být prvotním zdrojem. Na to je příliš zastaralý a nedokončený. Ostatně je potřeba zdůraznit, že vedle tohoto vydání Matzenauerova *Beiträge zur Kunde der altpreußischen Sprache* existuje jiný, moderní a tentokrát čtyřsvazkový, staropruský slovník Mažiulisův: *Prūsų kalbos etimologijos žodynas*, který vycházel ve Vilniusu v letech 1988–1997, a který poskytuje dostatek informací o staropruské slovní zásobě. K němu může tedy Matzenauerův slovník dnes sloužit jako zajímavý pandán.

Literatura:

Matzenauer, A.: *Cizí slova ve slovanských řečech*. Brno 1870.

Mažiulis, V.: *Prūsų kalbos etimologijos žodynas*. Vilnius 1988–1997.

Miklosich, F.: *Die Fremdwörter in den slavischen Sprachen*. Wien 1867.

Nesselmann, G. H. F.: *Thesaurus linguae Prusicae*. Berlin 1873.

Eva Seitlová

Vít Boček: Studie k nejstarším romanismům ve slovanských jazycích. Praha: Nakladatelství Lidové noviny 2010. (Studia etymologica Brunensia, 9.) 180 s. ISBN 978–80–7422–013–5. 169 Kč.

V této zprávě chceme upozornit na práci, která zaujme slavisty i romanisty: Vít Boček ve své knize, původně disertaci obhájené v oboru srovnávací jazykovědy na Masarykově univerzitě, řeší přitažlivé téma nejstarších slovansko-románských jazykových kontaktů. Obsah knihy je následující. Po koncizním úvodě, stanovujícím cíle práce (s. 11), následuje obecná kapitola, řešící metodologická témata rozsahu materiálu, který se bude zkoumat, povahy jazykových kontaktů, o něž jde, a formálních a sémantických aspektů rekonstrukcí, do nichž se autor pustí (*Obecná témata*; s. 13–29). Na to přichází jádro knihy: důkladná etymologická analýza korpusu 21 uvážlivě vybraných nejstarších románských lexikálních výpůjček v slovanských jazycích (*Etymologická analýza*; s. 31–155); už jen tato kapitola má cenu sama o sobě. V posledním oddíle se pak shrnují závěry, k nimž se dospělo: jednak zdroje zkoumaných výpůjček, jednak a především pravidla substituce románských konsonantů a vokálů v nejstarších slovanských přejetích, tedy vlastně precizovaný nástroj cenný zpětně pro další etymologické analýzy (*Výsledky*; s. 147–155).

Pokud jde o hodnocení knihy, prostor krátké zprávy nedovoluje než zopakovat, co je jejím předmětem, a vyzdvihnout dvě její vlastnosti. Předmětem jsou nejstarší lexikální přejetí z románských jazyků v slovanských jazycích. Toto zmínit je pro samo posouzení práce důležité. V obojím – románském i slovanském – aspektu se totiž autor musel pustit do složité jazykově-rekonstrukční práce, která byla o to náročnější, že téma před ním nikdo soustavněji nepojednal, takže bylo třeba se prokoušávat izolovanými názory k jednotlivostem. Navíc románská dialektologie – zejména historická – byla, jak známo, jedním ze zdrojů skepse vůči možnosti strukturního popisu jazyka, což – jak zasvěceným dojde – je dalším výrazem komplexnosti pojednávaného tématu. O charakteru práce je pak třeba říct zejména dvojí. Autor své téma pojednal poučeně, uměřeně a adekvátně: ukázal na hlavní otázky tématu, nepustil se do dobrodružností, ale když viděl řešení, navrhl je. Kromě toho jsou mezi jeho řešeními i zváženíhodná řešení originální.

Specialisté romanističtí i slavističtí Bočkově práci jistě izolovaně vytknou tu a onu jednotlivost. Ale obecně je důležité, že posuzovaná práce se může stát prvním svazkem sebraných spisů autorových. Doporučujeme ji laskavému čtenáři k pozornosti.

Bohumil Vykypěl
vykypel@iach.cz

Mongolo-Tibetica Pragensia '10, Vol. 3, No. 1 & 2. Praha: Triton 2011. ISSN 1803–5647.

Z redakční a autorské dílny pražské mongolistiky letos vychází nový opět výživný svazek se sérií mongolo-altaistických a tibetologických prací. Příspěvky uvádíme v abecedním pořadí podle příjmení autorů a v druhé části podle příjmení recenzentů.

Daniel Berounský (Praha, UK) prezentuje v článku *Entering Dead Bodies and the Miraculous Power of the Kings: The Landmark of Karma Pakshi's Reincarnation in Tibet Part I* první část